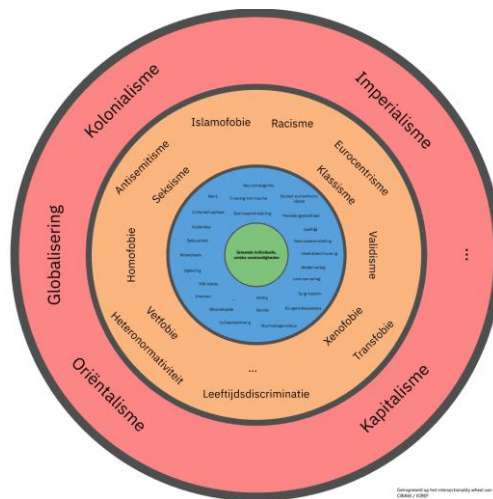

TRANSCRIPT KENNISCLIP: HET WIEL VAN INTERSECTIONALITEIT EN STRUCTURELE ONGELIJKHEID

©LECTORAAT KANSENGELIJKHEID HOGESCHOOL IPABO

September 2025

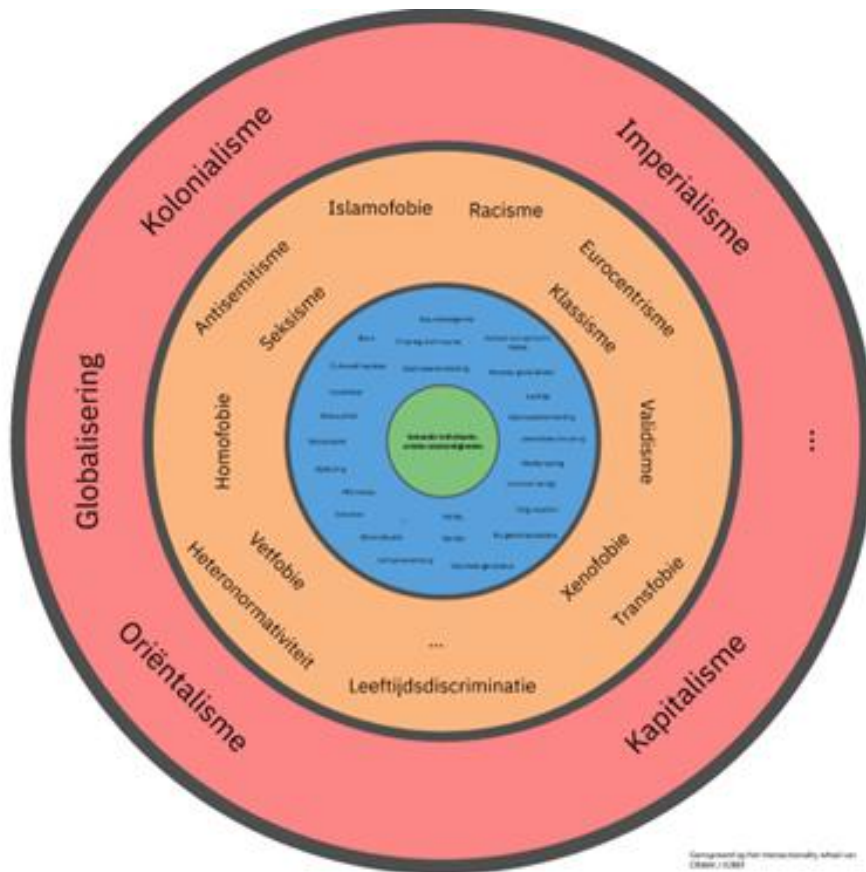

Welkom bij deze kennisclip over het wiel van intersectionaliteit en structurele ongelijkheid. Binnen het lectoraat Kansengelijkheid en het onderwijs gericht op Kritisch Burgerschap en Social Justice werken wij op een intersectionele manier met vraagstukken rondom macht, privilege en structuren van ongelijkheid. Intersectionaliteit is een term die we gebruiken om te spreken over de samenhang tussen verschillende vormen van ongelijkheid en privilege.

De term intersectionaliteit werd geïntroduceerd door de Amerikaanse hoogleraar Kimberlé Crenshaw, die onderzocht hoe wetten tegen discriminatie vaak maar naar één identiteit tegelijk kijken, bijvoorbeeld óf naar gender óf naar ras. In Nederland is het concept van intersectionaliteit bekend gemaakt door emeritus professor Gloria Wekker. Zij noemt dit ook wel 'kruispuntdenken'. Dat kun je je letterlijk voorstellen als een kruispunt waar auto's uit verschillende richtingen tegelijk op je afkomen. Elke auto staat symbool voor een vorm van

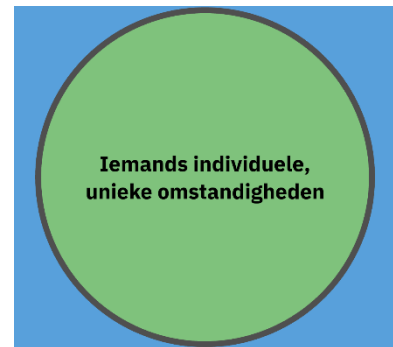
ongelijkheid, bijvoorbeeld seksisme of racisme. Als je wordt geraakt, is het soms lastig te zeggen welke auto de grootste rol speelde. Het punt is dat ze je vaak samen raken, en dat je waarschijnlijk harder geraakt wordt naarmate er meer auto's tegelijk op je afkomen.

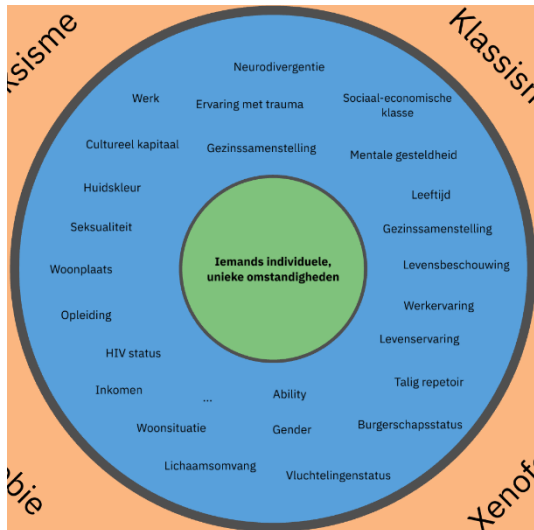
In deze kennisclip leggen we je intersectionaliteitswiel uit. Het wiel dat we je laten zien is geïnspireerd op het *intersectionality wheel* dat ontwikkeld is door een Canadees, feministisch onderzoeksinstituut. Het is een cirkel met meerdere lagen die allemaal een eigen betekenis hebben. Het uitgangspunt van het wiel is dat jouw positie in de maatschappij bepaald wordt door heel veel verschillende aspecten tegelijk. De vier lagen van de cirkels representeren allemaal een van de dingen waardoor die positie wordt beïnvloedt.

We leggen straks de verschillende lagen van het wiel stap voor stap uit, maar eerst geven we je een snel doorkijkje, aan de hand van de verzetsstrijder Tula die zich verzet heeft tegen de slavernij.

Als we in het midden beginnen, bij de groene cirkel. Daar staat 'iemand's individuele unieke omstandigheden'. Voor Tula zou dat bijvoorbeeld zijn veerkracht en strijdbaarheid kunnen zijn. Maar ook de omstandigheid van slavernij waarin hij leefde.

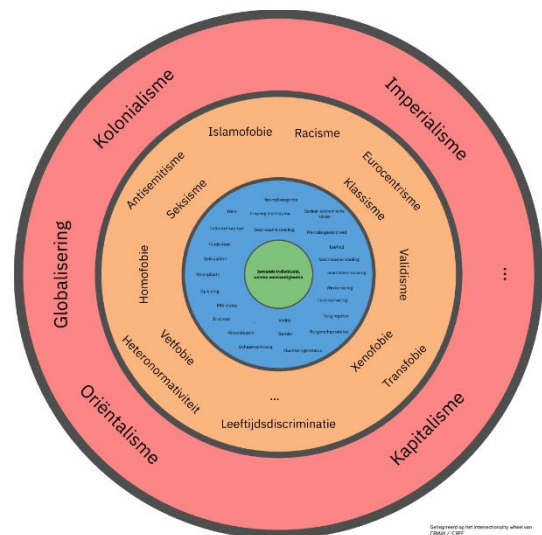
De blauwe cirkel gaat over aspecten van jouw identiteit en positie in de samenleving die je deelt met een groep mensen. Voor Tula is dat bijvoorbeeld zijn huidskleur en status als iemand die tot slaaf gemaakt is.

De oranje cirkel gaat over vormen van discriminatie die maken dat jij door bepaalde jij aspecten van

jouw identiteit te maken krijgt met bevoordeling of benadeling. Voor Tula zijn dat bijvoorbeeld racisme en eurocentrisme geweest. Tula's huidskleur uit de blauwe cirkel had op zich niet tot uitsluiting geleid als er geen racisme was geweest.

De rode cirkel tenslotte gaat over de onderliggende structuren van ongelijkheid die de vormen van uitsluiting uit de oranje cirkel veroorzaken. Voor Tula was dat in ieder geval kolonialisme, maar waarschijnlijk ook imperialisme en kapitalisme.

Nu meer in detail.

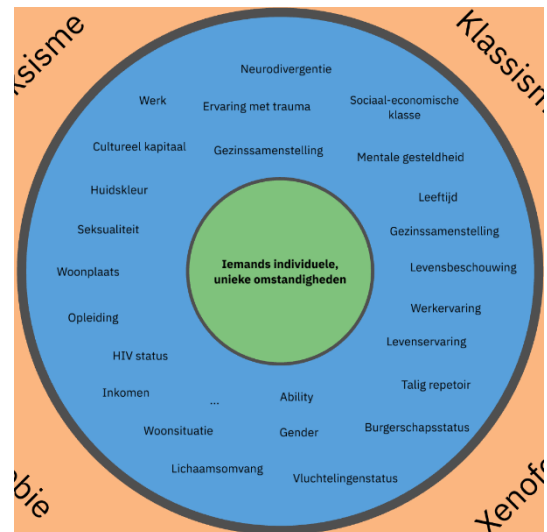
We werken in de uitleg van het wiel van binnen naar buiten. De buitenste lagen zijn grotere structuren van ongelijkheid. Deze zijn het meest complex en lijken op het eerste gezicht misschien wel ver af te staan van de dagelijkse gang van zaken in de klas. Daarom beginnen we met het begrijpen van de binnenste laag. Langzaam werken we toe naar de buitenste randen, waarmee we ons begrip van wat structurele ongelijkheid is verder verdiepen. Samen ontdekken we steeds meer hoe abstracte systemen zoals kolonialisme en kapitalisme doorwerken in ons dagelijks leven en ons handelen als leerkrachten en lerarenopleiders.

We beginnen aan de binnenkant van het wiel, in de **GROENE** cirkel in het midden. Helemaal binnenin de cirkel staan unieke omstandigheden die te maken hebben met jouw identiteit en je positie in de samenleving. Dat zijn specifieke onderdelen van jou die invloed hebben op de kansen die je in het leven krijgt, en de positie die je inneemt in de samenleving. Deze zijn voor iedereen verschillend. Misschien heb jij ooit iemand leren kennen die jou op het idee heeft gebracht om leerkracht te worden terwijl je dat zelf helemaal

niet van plan was, en is dat een van de dingen die jou op de plek heeft gebracht waar je nu staat.

Om de groene cirkel heen zie je een **BLAUWE** cirkel, waarin veel verschillende termen staan. Deze tweede laag gaat over aspecten van jouw identiteit en positie in de samenleving die je deelt met één of meerdere groepen mensen. Bijvoorbeeld de kleur van je huid. Vergeleken met de groene cirkel gaat de blauwe cirkel over aspecten die *groepen mensen* met elkaar delen. Terwijl het in de groene cirkel gaat om *individuele omstandigheden*. De kenmerken die je in de blauwe cirkel ziet zijn aspecten van je identiteit die je over het algemeen met mensen kunt delen. En die je bovendien als groep meer of minder kansen geven. Als je afstudeert aan de pabo, heb je bijvoorbeeld een onderwijsbevoegdheid, en die biedt jou en de andere afgestudeerden de kans om als basisschoolleerkracht te gaan werken. Maar hoe snel je een leuke baan vindt, hoeveel je verdient, en hoe makkelijk het voor je gaat zijn op school, kan wel weer heel erg verschillen op basis van andere aspecten van je identiteit die je deelt met anderen. Denk bijvoorbeeld aan je locatie: op de ene plek zijn leraren veel harder nodig dan op de andere, en maak je dus meer kans. Maar ook gender: over het algemeen komen mannen vaker in een hogere salarisschaal terecht dan vrouwen, ook als hun opleidingsniveau en ervaring hetzelfde zijn. Of familiestatus: als alleenstaande ouder is het waarschijnlijk lastiger om een baan te vinden die je kunt combineren met andere verantwoordelijkheden dan wanneer je samen met een partner een kind hebt of helemaal geen kinderen hebt.

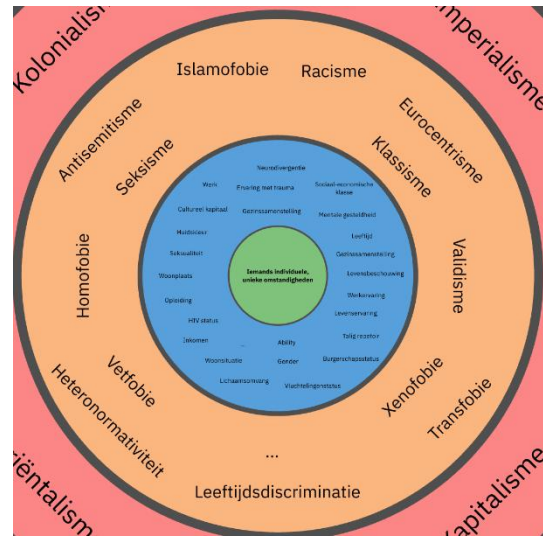

Tot nu toe hebben we het gehad over de impact van deze aspecten van je identiteit op je positie in de maatschappij. Denk nu eens na over hoe deze verschillende aspecten invloed kunnen hebben op jouw positie in de klas. Die is namelijk vaak niet alleen het gevolg van wie jij bent als persoon, van jouw gedrag en jouw unieke kenmerken (de groene cirkel), maar ook van aspecten van je identiteit uit de blauwe cirkel. Neem bijvoorbeeld eens pesten. In principe kunnen alle leerlingen gepest worden. Soms is het om iets heel specifiek, zoals een naam die op een grappig woord rijmt of de manier waarop je stem klinkt. Maar pesten hangt ook vaak samen met aspecten van je identiteit. Zo worden jongens bijvoorbeeld vaker fysiek gepest dan meisjes, en worden lhbt+ leerlingen vaker gepest dan heteroseksuele leerlingen. Soms zijn deze factoren ook onderliggend aan iets wat individueel lijkt te zijn. Denk bijvoorbeeld aan een kind dat gepest wordt vanwege de kleren die die draagt. Misschien heeft dat kind er helemaal niet zelf voor

gekozen om iets anders te dragen dan de rest van de klas, maar had 'ie geen keuze omdat zijn ouders geen geld hebben voor nieuwe hippe kleding. Of misschien wordt iemand die de enige in zijn klas is met een bepaald accent daar wel om gepest, terwijl dat in een andere stad niet zo zou zijn omdat daar meer kinderen zijn met een vergelijkbaar accent en niemand het raar vindt. Kortom: wat je meemaakt in de klas kan dus beïnvloed worden door aspecten van je identiteit, en de samenhang daartussen.

We gaan een laag dieper. De **ORANJE** cirkel gaat over vormen van uitsluiting en discriminatie die maken dat jij door bepaalde aspecten van jouw identiteit te maken krijgt met bevoordeling of benadeling. Het gaat er in de oranje cirkel om hoe de samenleving de aspecten uit de groene en blauwe cirkel waardeert.

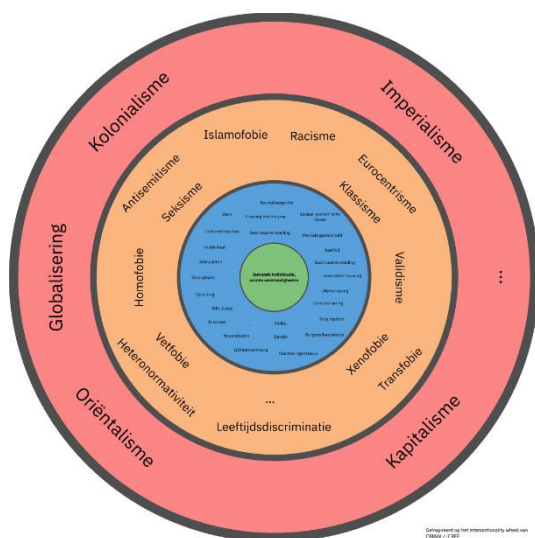
Als je bijvoorbeeld een fysieke beperking hebt, kun je te maken krijgen met ableism, wat wij in het Nederlands validisme noemen. Validisme is de uitsluiting of benadeling van mensen op basis van beperking. Denk dan bijvoorbeeld aan het feit dat nog steeds veel gebouwen ontoegankelijk zijn voor mensen die gebruik maken van een rolstoel. Maar het kan ook subtieler zijn. Neem bijvoorbeeld deze kennisclip, dat je niet kunt luisteren als je doof of slechthorend bent. Als je daardoor niet goed mee kunt doen, sta je meteen op achterstand. Dat komt

op zich niet door dit deel van je identiteit, namelijk het doof zijn (want als we allemaal doof waren geweest en de samenleving daar ook op gebouwd was, waren wij nooit op het idee gekomen een gesproken kennisclip te maken). Het komt door validisme: wij zijn er in het opnemen van deze kennisclip vanuit gegaan dat iedereen dit zou kunnen luisteren en we hebben geen rekening gehouden met dove of slechthorende mensen. Als we dat wel hadden gedaan, bijvoorbeeld door alles wat we zeggen uit te schrijven in een transcript en dat beschikbaar te stellen, dan is die discriminatie er niet meer en word je als doof of slechthorend persoon niet uitgesloten. In sommige landen zijn er veel strengere regels voor toegankelijkheid dan in andere landen. In Spanje bijvoorbeeld moet elk café, hoe klein ook, een *ramp* en een rolstoeltoegankelijk toilet hebben. In Amsterdam kom je de helft van de cafés al niet in, omdat er een trappetje bij de ingang is. Iemand met dezelfde fysieke beperking kan dus in de ene context veel meer ongelijkheid ervaren dan in de andere. Dat verschil komt voort uit deze oranje cirkel: het is namelijk de hoeveelheid validisme in de samenleving die bepaalt hoe groot de impact van een fysieke beperking is op jouw positie in de maatschappij.

Laten we weer een onderwijsvoorbeeld bedenken. Een van de woorden in de oranje cirkel van het wiel is klassisme. Daarmee bedoelen we ongelijkheid op basis van sociale klasse. Onder sociale klasse kunnen dingen vallen zoals het inkomen of opleidingsniveau van je ouders. Stel, jouw ouders zijn niet theoretisch opgeleid en hebben het niet breed. Ze hebben genoeg geld voor wonen, eten en dat soort dingen, maar een vakantie zit er bijvoorbeeld niet in. Op de basisschool merk je hier misschien niet zoveel van, omdat de meeste mensen in jouw buurt uit dezelfde sociale klasse komen. Op school zijn er geen luxe reisjes en je kunt ook niet op

pianoles, maar dat maakt je weinig uit omdat je toch liever met vrienden buitenspeelt en boeken uit de bibliotheek leest. Maar dan ga je als enige uit jouw wijk naar een bepaalde middelbare school en wordt alles opeens anders. Elk jaar wordt er een schoolreisje naar het buitenland georganiseerd dat honderden euro's kost, wat je ouders niet kunnen missen. Ook blijkt iedereen opeens een muziekinstrument te kunnen bespelen, behalve jij, en heb je het daarom maar moeilijk in de muzieklessen op school. Mensen hebben ook allemaal vooroordelen over de wijk waar je vandaan komt, en de mensen waarmee je bent opgegroeid. En wanneer je het even moeilijk hebt op school, begrijpt je mentor niet waarom je niet gewoon op huiswerkbegeleiding gaat. Opeens ervaar je de impact van sociale klasse, in de vorm van klassisme, heel anders, terwijl er aan jouw identiteit niks veranderd is. Ook dit is een voorbeeld van de invloed van de oranje cirkel.

Dan komen we bij de **RODE** en laatste cirkel: de structuren van ongelijkheid. Deze rode cirkel laat zien dat de vormen van uitsluiting en discriminatie uit de oranje cirkel niet uit de lucht komen vallen. Wat in de rode cirkel staat is in feite onderliggend aan wat in de oranje cirkel staat: islamofobie komt voort uit oriëntalisme – racisme komt voort uit kolonialisme. Om het nauwkeuriger te zeggen: de aspecten uit de rode en oranje cirkel gaan hand in hand (kolonialisme kon ontstaan omdat er racisme was), maar waar het nu om gaat is

dat de begrippen uit de rode cirkel meer de ideeën en structuren zijn die, hoewel ze onzichtbaar zijn, het fundament van onze samenleving zijn.

Neem als voorbeeld het kolonialisme. Stel, je bladert als zwarte leerling op school door de geschiedenisboeken en ziet bijna niemand die op jou lijkt. De meeste verhalen gaan over witte mensen. Wanneer er wel zwarte mensen in beeld komen, gaat het vaak samen met stereotypes. In de geschiedenisboeken zijn de helden meestal wit, en zwarte mensen verschijnen vooral in hoofdstukken over slavernij. Daardoor is het moeilijker om jezelf in die verhalen te herkennen of rolmodellen te vinden, terwijl witte kinderen dat wel veel vaker kunnen.

Dit heeft natuurlijk te maken met huidskleur, die we in de blauwe cirkel van het wiel zien. Maar het gaat ook om de oranje cirkel: racisme en eurocentrisme. Want de slavernij had óók verteld kunnen worden vanuit het perspectief van zwarte tot slaaf gemaakte mensen, in plaats van vanuit witte plantage-eigenaren. Dan had je misschien zwarte verzetsstrijders zoals Tula als held gezien. Ook hadden belangrijke zwarte figuren uit de geschiedenis, die er absoluut waren, een belangrijkere plek kunnen krijgen in die schoolboeken.

Maar er is nog een diepere laag, de rode cirkel: die structuren. Het is niet toevallig dat schoolboeken zo'n eenzijdig beeld laten zien. Het hangt samen met het kolonialisme: een systeem waarin Europese landen grote delen van de wereld bezetten, rijkdommen roofden en

miljoenen Afrikaanse mensen tot slaaf maakten. Dat systeem heeft eeuwenlang vastgelegd wie als belangrijk werd gezien en wie niet, en dat werkt vandaag nog steeds door in onze kennis, ons onderwijs en onze samenleving. Daarmee is het onderliggend aan dat eurocentrisme en racisme uit de oranje cirkel.

In onze social justice benadering kijken we bij ongelijkheid altijd naar alle lagen die daarin meespelen. De kansen die een kind op school krijgt, of juist niet krijgt, zien we niet alleen als iets persoonlijks. Ze hangen samen met iemands identiteit, met de vormen van discriminatie of privilege die er in de samenleving bestaan, en met de bredere structuren die ongelijkheid in stand houden.

We gaan er ook van uit dat niemand maar één identiteit heeft. Je positie in de samenleving wordt gevormd door veel verschillende kenmerken tegelijk. Jij staat als individu in het midden van al die grotere structuren, op de intersectie – op het kruispunt – van allerlei vormen van ongelijkheid. En als we ongelijkheid echt willen aanpakken, moeten we dat ook doen op al die lagen tegelijk.

EINDE

Meer lezen?

Crenshaw, K. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241-1299.
<https://doi.org/10.2307/1229039>

Crenshaw, K. (2026). *Backtalker*. An American memoir. Simon & Schuster.

Duckworth, S. (2020). Wheel of power/privilege [Flickr].
<https://www.flickr.com/photos/sylvia Duckworth/50500299716/>

Jouwe, N., Botman, M., & Wekker, G. (Red.). (2024). *Caleidoscopische visies. De zwarte, migranten- en vluchtelingenvrouwenbeweging in Nederland* (hernieuwde uitgave). Mazirel Pers. (Original work published 2001, KIT Publishers)

Soudagar, R. (2022). Gloria Wekker en Nancy Jouwe reageren op de '7 vinkjes'. *OneWorld*.
<https://www.oneworld.nl/mensenrechten/gloria-wekker-en-nancy-jouwe-intersectionaliteit-gaat-over-onderdrukking-en-privilege/>